

BOOKA.

Knjiga **10**

Edicija **Žanr**

TED ČANG
IZDISAJ

Naslov originala

TED CHIANG

EXHALATION

Copyright © Ted Chiang, 2019.

All right reserved.

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Kapetan Mišina 8

office@booka.in

www.booka.in

PREVOD S ENGLESKOG

Goran Skrobonja

LEKTURA

Borka Slepčević

KOREKTURA

Jelena Petrović

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Ivan Benussi

ILUSTRACIJA PIKTOGRAMA

Aleksandar Savić

ŠTAMPA

DMD Štamparija

Beograd, 2020.

Tiraž 1500

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti niti reprodukovati u bilo kom obliku bez pismene saglasnosti izdavača.

TED ČANG

PRICE

IZDISAJ

S ENGLESKOG PREVEO
Goran Skrobonja

Za Maršu

TRGOVAC I ALHEMIČAREVA KAPIJA

Kalife moćni, zapovedniče pravovernih, skrušen sam u tvom sjaju; niko se ponadati ne može većem blagoslovu dok je živ. Priča koju za tebe imam zaista je neobična, i kad bi se u celosti utetovirala čoveku u oko, čudo takvog njenog predstavljanja ne bi prevazišlo ono u događajima pripovedanim, jer upozorenje je to za one koji su za upozorenja spremni i lekcija za one koji bi da nauče.

Ime mi je Fuvad ibn Abas, i rođen sam ovde u Bagdadu, Gradu mira. Otac mi je trgovao žitom, ali sam ja dobar deo svog života proveo pribavljajući fine tkanine, trgujući svilom iz Damaska i platnom iz Egipta, maramama iz Maroka opervaženim zlatom. Bio sam uspešan, ali srce mi je bilo nemirno, i nije ga mogla umiriti ni kupovina skupocenosti ni davanje milodara. Sad stojim pred tobom bez prebijenog dirhama u džepu, ali sam spokojan.

U Alahu je početak svega, ali s dozvolom Vašeg visočanstva započecu pripovest sećajući se dana kada sam se prošetao kroz kujundžijsku četvrt. Trebalo je da kupim dar za čoveka s kojim sam morao da poslujem, i kazali su mi kako bi se njemu možda dopao poslužavnik od srebra. Pošto sam pola sata razgledao, zapazio sam da je jednu od najvećih prodavnica na pijaci preuzeo novi trgovac. Bila je na cenjenom mestu i sigurno je bilo skupo pribaviti je, pa sam ušao da pogledam šta se u njoj nudi.

Nikada pre toga nisam video tako čudesan izbor robe. Blizu ulaza stajao je astrolab sa sedam tanjira ukrašenih intarzijom od srebra, vodeni časovnik koji bi zazvonio o punom satu, i slavuj od bronze koji je pevao

kada vetar zaduva. Dublje unutra bilo je još domišljatih mehanizama, a ja sam u njih zurio kao dete koje gleda u žonglera kad je neki starac stupio kroz vrata pozadi.

„Dobro došao u moju skromnu prodavnicu, gospodaru“, rekao je. „Zovem se Bašarat. Kako mogu da ti pomognem?“

„Prodaješ zaista izvanredne stvari. Ja poslujem s trgovcima sa svih strana sveta, a opet nikad nisam video ništa slično. Gde si, ako smem da pitam, pribavio robu?“

„Zahvalan sam ti za ljubazne reči“, kazao je. „Sve što ovde vidiš napravio sam u svojoj radionici, sam, ili tako što sam šegrtima govorio šta da čine.“

Bio sam zadivljen što je mogao biti tako vičan različitim veštinama. Pitao sam ga za raznorazne instrumente u njegovoj prodavnici i slušao kako učeno zbori o astrologiji, matematici, geomantiji i medicini. Razgovarali smo duže od jednog sata, i moja opčinjenost i poštovanje cvetali su kao pupoljci zagrejani osvitom, sve dok nije pomenuo svoje eksperimente u alhemiji.

„Alhemiji?“ rekao sam. To me je iznenadilo, jer mi nije izgledao kao neko ko bi se služio takvim tvrdnjama za kojima posežu varalice. „Hoćeš reći da možeš običnu kovinu da pretvoriš u zlato?“

„Mogu, gospodaru, ali to zapravo nije ono što većina traži u alhemiji.“

„Šta je onda to što većina traži?“

„Izvor zlata jeftiniji od kopanja rude iz zemlje. Alhemija opisuje sredstva za pravljenje zlata, ali postupak je toliko težak da je, u poređenju s tim, kopanje pod planinom lako kao branje breskve s grane.“

Osmehnuo sam se. „Mudar odgovor. Niko ne može da ospori da si učen čovek, ali ja dobro znam da se u alhemiju čovek ne može pouzdati.“

Bašarat me je pogledao i razmislio. „Nedavno sam napravio nešto zbog čega bi mogao da promeniš mišljenje. Bićeš prvi kome ću to pokazati. Želiš li da vidiš?“

„S velikim zadovoljstvom.“

„Pođi za mnom, molim te.“ Poveo me je kroz vrata u zadnjem delu prodavnice. U sledećoj prostoriji je bila radionica, puna uređaja čiju namenu nisam mogao da pretpostavim – šipki od metala obmotanih bakarnim

nitima toliko da su mogle dosegnuti do obzorja, ogledala postavljenih na kružnu ploču od granita koja je plutala u živi – ali Bašarat je prošao kraj njih i nije ih ni pogledao.

Umesto toga, poveo me je do čvrstog postolja, visine do prsa, na kojem je uspravno bio postavljen debeo metalni obruč. Otvor obruča bio je širok koliko dve raširene šake, a rub toliko debeo da bi i najsnažnijem čoveku bilo teško da ga ponese. Kovina je bila crna kao noć, ali uglačana toliko da bi, samo da je bila druge boje, mogla da posluži kao ogledalo. Bašarat je zatražio da stanem tako da gledam u obruč sa strane, dok je on stao do njenog otvora.

„Posmatraj, molim te“, kazao je.

Bašarat je provukao ruku kroz obruč s desne strane, ali ona se nije pojavila s leve. Umesto toga, činilo se da mu je ruka presečena kod lakta, a on je zamahao patrljkom gore-dole, i onda izvukao ruku netaknutu.

Nisam očekivao da ću videti kako tako učen čovek izvodi mađioničarski trik, ali bilo je to dobro urađeno, pa sam mu učtivo zatapšao.

„Sad sačekaj malo“, rekao je i ustuknuo.

Sačekao sam, i gle, ruka je posegnula iz obruča s leve strane, bez tela koje bi je držalo. Rukav na njoj odgovarao je Bašaratovoj odori. Ruka je zamahala gore-dole, a onda se povukla kroz obruč da bi potom nestala.

Za prvi trik sam pomislio da je vešta pantomima, ali ovaj je izgledao daleko umešnije, pošto su postolje i obruč očigledno previše uski da bi skrili neku drugu osobu. „Veoma vešto!“, uskliknuo sam.

„Hvala, ali ovo nije tek puka opsena. Desna strana obruča prethodi levoj nekoliko sekundi. Prolazak kroz obruč podrazumeva da se to trajanje prevali u trenu.“

„Ne razumem“, rekao sam.

„Dopusti da ti ponovo pokažem.“ Opet je gurnuo ruku kroz obruč, i ona je iščeznula. Osmehnuo se i počeo da je povlači napred-nazad kao da se nadvlači konopcem. Onda je ponovo izvukao ruku i pokazao mi šaku s raširenim dlanom. Na njoj je ležao prsten koji sam prepoznao.

„To je moj prsten!“ Pogledao sam u svoju šaku i video da mi je prsten i dalje na prstu. „Dočarao si duplikat.“

„Ne, ovo je zaista tvoj prsten. Sačekaj.“

Ruka opet posegnu s leve strane. U želji da otkrijem mehanizam trika, pohitao sam da je zgrabim za šaku. Nije to bila lažna šaka, već sasvim topla i živa kao moja. Povukao sam je, i ona se povukla natrag. Onda, spretno kao džeparoš, šaka mi je svukla prsten s prsta i ruka se povukla u obruč, izgubivši se sasvim.

„Moj prsten je nestao!“, uskliknuo sam.

„Ne, gospodaru“, rekao je on. „Tvoj prsten je ovde.“ I pružio mi je prsten koji je držao. „Oprosti mi zbog ove igre.“

Vratio sam ga na prst. „Imao si prsten pre nego što je moj skinut.“

U tom trenutku, napolje je posegnula ruka, ovog puta s desne strane obruča. „Šta je ovo?“, uzviknuo sam. Ponovo sam je prepoznao po rukavu pre nego što se povukla, ali nisam video kako on poseže unutra.

„Seti se“, rekao je, „desna strana obruča prethodi levoj.“ I prišao je levoj strani obruča, gurnuo ruku s te strane, i ona je opet nestala.

Vaše visočanstvo je ovo već nesumnjivo shvatilo, ali ja sam tek tada razumeo: šta god da se desilo na desnoj strani obruča, nekoliko sekundi kasnije bilo je dopunjeno događajem na levoj strani. „Je li ovo čarolija?“, upitao sam.

„Ne, gospodaru, ja nikada nisam sreo duha iz boce, a i da jesam, ne bih se pouzdao u to da će me poslušati. Ovo je jedan oblik alhemije.“

Ponudio mi je objašnjenje, govoreći o svojoj potrazi za sićušnim porama u koži stvarnosti, nalik na rupe koje crvi buše u drvetu, o tome kako je po pronalasku jedne od njih uspeo da je proširi i rastegne kao što duvač pretvara grumen istopljenog stakla u lulu duge drške, i kako je onda dopustio vremenu da teče kao voda s jedne strane da bi ga zgusnuo poput sirupa s druge. Priznajem da nisam uistinu razumeo njegove reči i ne mogu posvedočiti o tome jesu li istinite. Mogao sam samo da mu odgovorim: „Stvorio si nešto neverovatno.“

„Hvala“, rekao je on, „ali ovo je samo uvod u ono što sam smerao da ti pokažem.“ Zamolio me je da pođem za njim u drugu prostoriju, još dalje pozadi. Tamo se nalazio kružni prolaz čiji je glomazni dovratnik bio sačinjen od istog uglačanog metala, postavljen posred prostorije.

„Ono što sam ti maločas pokazao bila je kapija sekundi“, kazao je on. „Ovo je kapija godina. Dve strane prolaza razdvaja raspon od dvadeset godina.“

Priznajem da nisam odmah shvatio njegovu napomenu. Zamislio sam kako on pruža ruku s desne strane i čeka dvadeset godina da se ona pojavi s leve, i to mi se činilo veoma zakukuljenim za jedan mađioničarski trik. Rekao sam to, i on se nasmejao. „Može i tako da se koristi“, kazao je, „ali pomisli samo šta bi se dogodilo kada bi kročio tuda.“ Dok je stajao na desnoj strani, pozvao me je da pridem bliže i onda pokazao kroz prolaz. „Pogledaj.“

Pogledao sam i video da su na drugoj strani prostorije ćilimi i jastuci drugačiji od onih koje sam primetio kada sam ušao. Pomerio sam glavu s jedne strane na drugu i shvatio da kad gledam kroz prolaz, vidim prostoriiju drugačiju od one u kojoj stojim.

„Vidiš prostoriiju kakva će biti za dvadeset godina“, rekao je Bašarat.

Trepnuo sam, kao što bi čovek trepnuo pred iluzijom vode u pustinji, ali ono što sam video nije se promenilo. „I kažeš da bih mogao da prodem na drugu stranu?“, upitao sam.

„Mogao bi. I tim bi korakom posetio Bagdad dvadeset godina kasnije. Mogao bi da potražiš starijeg sebe i razgovaraš s njim. Potom bi mogao da kročiš nazad kroz kapiju godina i vratiš se u današnjicu.“

Kada sam čuo Bašaratove reči, osetio sam vrtoglavicu. „Ti si to učinio?“, upitao sam ga. „Stupio si kroz prolaz?“

„Jesam, kao i brojne moje mušterije.“

„Ranije si rekao da sam prvi kome si ovo pokazao.“

„Ovu kapiju da. Ali dugo sam imao radnju u Kairu, i tamo sam podigao prvu kapiju godina. Mnogima sam tu kapiju pokazao, i oni su je upotrebili.“

„Šta su saznali kada su razgovarali sa starijim sobom?“

„Svaki čovek sazna nešto drugo. Ako želiš, mogu da ti ispričam priču o jednom takvom čoveku.“ I Bašarat mi je ispričao priču koju ću, ako Vaše visočanstvo tako želi, izneti ovde.

PRIČA O SREĆNOM UŽARU

Bio jednom jedan mladić po imenu Hasan, koji je pravio užad. On je stupio kroz kapiju godina kako bi video Kairo dvadeset godina kasnije, i

po dolasku se začudio koliko je grad narastao. Osećao se kao da je kročio u prizor vezen na tapiseriji, i mada grad nije bio ni manje ni više do Kairo, on je većinu uobičajenih mesta posmatrao kao čudo.

Tumarao je kraj kapije Zuvejele, gde nastupaju plesači sa sabljama i krotitelji zmija, kad mu je jedan astrolog doviknuo: „Mladiću! Želiš li da saznaš budućnost?“

Hasan se nasmejao. „Već je znam“, rekao je on.

„Svakako bi hteo da znaš čeka li te bogatstvo, zar ne?“

„Ja sam užar. Znam da me ne čeka.“

„Možeš li da budeš baš toliko siguran? Zar ne znaš za čuvenog trgovca Hasana el Hubala, koji je počeo kao užar?“

Podstaknute ljubopitljivosti, Hasan se raspitao na pijaci kod drugih ljudi o tom bogatom trgovcu i ustanovio da je njegovo ime veoma poznato. Rekli su mu da on živi u imućnoj četvrti blizu Birkat el Fila, pa je Hasan otišao tamo i tražio od ljudi da mu pokažu njegovu kuću, za koju se ispostavilo da je najveća u ulici.

Pokucao je na vrata, i sluga ga je poveo do prostrane i lepo uređene dvorane s vodoskokom u sredini. Hasan je sačekao da sluga ode po svog gospodara, ali dok je posmatrao uglačanu ebanovinu i mermer oko sebe, osećao je da ne pripada takvom okruženju i pripremao se da ode kad se pojavilo njegovo starije ja.

„Konačno si tu!“, rekao je taj čovek. „Očekivao sam te!“

„Zaista?“ ,kazao je Hasan, zapanjen.

„Naravno, zato što sam ja posetio svoje starije ja baš kao što si ti došao u posetu meni. Prošlo je toliko vremena da sam i zaboravio tačan dan. Hodi da obedujemo skupa.“

Otišli su u trpezariju, gde su sluge donele pile punjeno pistaćima, uštipke natopljene medom i jagnjeće pečenje sa začinjanim narom. Stariji Hasan je izložio nekoliko pojedinosti o svom životu: pomenuo je raznovrsna poslovna interesovanja, ali nije rekao kako je postao trgovac; pomenuo je ženu, ali kazao je da nije trenutak da se mladi muškarac sretne s njom. Umesto toga, zatražio je od mladog Hasana da ga podseti na smicalice koje je smišljao u detinjstvu, i smeja se dok je slušao priče koje su izbledele iz njegovog sećanja.

Konačno je mladi Hasan upitao starijeg: „Kako si uspeo toliko da promeniš sreću?“

„Sada ću ti reći samo ovo: kad budeš išao da kupiš konoplju na pijaci, i dok budeš hodao Ulicom crnih pasa, ne idi južnom stranom kao što obično činiš. Koračaj severnom.“

„I to će mi omogućiti da se uzdignem?“

„Samo čini što ti kažem. Sad se vrati kući; treba da pleteš užad. Znaćeš kada kucne čas da me ponovo posetiš.“

Mladi Hasan se vratio u svoje doba i učinio je onako kako mu je bilo rečeno, držeći se severne strane ulice čak i kada tamo nije bilo hladovine. Nekoliko dana kasnije video je pobesnelog konja koji je divljao na južnoj strani ulice neposredno spram njega, ritao nekoliko ljudi, jednog čoveka povredio šutnuvši i oborivši tešku posudu s palminim uljem na njega, da bi čak izgazio nekoga svojim kopitima. Kada je metež minuo, Hasan se pomolio Alahu za povređene kako bi se zacelili i za mrtve kako bi počivali u spokoju, i zahvalio Alahu što ga je poštedeo.

Sutradan je Hasan kročio kroz kapiju godina i potražio svoje starije ja. „Da li te je konj povredio kada si tuda prolazio?“, upitao ga je.

„Ne, zato što sam poslušao upozorenje svog starijeg ja. Ne zaboravi, ti i ja smo jedno; svaka okolnost koja te zadesi, nekada se dogodila meni.“

I tako je stariji Hasan davao uputstva mlađem, a mladi ga je slušao. Nije kupio jaja od svog stalnog piljara i tako izbegao bolest koja je pokosila mušterije pošto su kupile iz korpe u kojoj su bila kvarna jaja. Kupio je dodatnu količinu konoplje te tako imao materijala za rad kada su drugi trpeli posledice nestašice usled kašnjenja karavana. Pošto je sledio uputstva svog starijeg ja, Hasan je bio pošteđen mnogih nevolja, ali se pitao zbog čega mu njegovo starije ja ne kaže još toga. Koga će pronaći sebi za ženu? Kako će se obogatiti?

Onda jednog dana, pošto je na pijaci prodao svu užad i poneo kući neuobičajeno punu kesu, Hasan je naleteo na jednog dečaka dok je koračao ulicom. Opipao se u potrazi za kesom, shvatio da je nema i okrenuo se s povikom da pronađe secikesu u gužvi. Začuvši Hasanov povik, dečak je odmah potrčao kroz masu ljudi. Hasan je video da je dečakova tunika pocepana kod lakta, ali mu je onda ovaj izmakao iz vidokruga.

Na trenutak, Hasan je bio preneražen što je to uopšte moglo da se dogodi bez upozorenja njegovog starijeg ja. Ali njegovo iznenadenje ubrzo je zamenio bes, pa se dao u poteru. Trčao je kroz gužvu, proveravao tunike dečaka kod lakta, sve dok slučajno nije ugledao secikesu kako čuču ispod jednih kola s voćem. Hasan ga je ščepao i počeo svima da viče kako je uhvatio lopova, tražeći da mu pronađu stražara. Uplašivši se hapšenja, dečak je ispustio Hasanovu kesu i počeo da jeca. Hasan je dugo zurio u dečaka, a onda je njegov bes minuo, pa ga je pustio da ode.

Kad je sledeći put video svoje starije ja, Hasan ga je upitao: „Zašto me nisi upozorio na secikesu?“

„Zar nisi uživao u tom doživljaju?“ , upitalo je njegovo starije ja.

Hasan je zaustio da to opovrgne, ali se predomislio. „Uživao sam“, priznao je. U poteri za dečakom, bez ikakve naznake o tome da li će uspeti ili ne, osetio je kako mu krv navire onako kako se to nije dogodilo mnogo nedelja. A kada je video dečakove suze, to ga je podsetilo na prorokova učenja o vrednosti milosti, i Hasan se osećao vrlim što je odlučio da pusti dečaka.

„Zar bi više voleo da sam ti to uskratilo?“

Baš kao što postepeno shvatamo svrhu običaja koji nam u mladosti izgledaju besmisleno, Hasan je shvatio da postoji vrednost u zadržavanju informacija, kao i u njihovom otkrivanju. „Ne“, rekao je on, „dobro je što me nisi upozorio.“

Stariji Hasan je video da je on to razumeo. „Sad ću ti reći nešto veoma važno. Zakupi konja. Reći ću ti kako da dođeš do jednog mesta na obroncima zapadno od grada. Tamo ćeš pronaći šumarak s jednim drvetom u koje je udario grom. Oko njegovog podnožja potraži najteži kamen koji možeš da prevrneš i onda kopaj ispod njega.“

„Šta to treba da tražim?“

„Znaćeš kada to budeš pronašao.“

Hasan je sutradan odjahao do obronaka i tragao sve dok nije pronašao drvo. Tlo oko njega bilo je prekriveno kamenjem, pa je Hasan prevrnuo jedan kako bi kopao pod njim, zatim još jedan, i još jedan. Konačno, ašov mu je udario u nešto što nije bilo ni kamen ni zemlja. Raščistio je zemlju oko tog mesta i pronašao bronzanu škrinju punu zlatnih dinara i

raznoraznog nakita. Hasan nikad u životu nije video ništa slično. Natovarao je škrinju na konja i odjahao natrag u Kairo.

Kada je sledeći put razgovarao sa svojim starijim ja, upitao je: „Kako si znao gde je blago?“

„Saznao sam to od sebe samog“, rekao je stariji Hasan, „baš kao i ti. A što se tiče toga kako smo doznali za to mesto, nemam drugog objašnjenja osim da je to bila volja Alahova, i zar uostalom postoji kakvo drugo objašnjenje za bilo šta?“

„Kunem se da ću valjano upotrebiti sve to blago kojim me je Alah blagoslovio“, kazao je mladi Hasan.

„A ja obnavljam tu zakletvu“, rekao je stariji. „Ovo će biti naš poslednji razgovor. Sada ćeš sam sebi nalaziti put. Mir neka te prati.“

I tako se Hasan vratio kući. Zlatom je mogao da kupi veliku količinu konoplje, uposli radnike i plati im poštenu nadnicu, te da prodaje užad svima kojima su bila potrebna i da zaradi. Oženio se lepom i pametnom ženom, po čijem je savetu počeo da trguje drugom robom, sve dok nije postao imućan i cenjen trgovac. I sve to vreme velikodušno je darovao siromahe i živeo časno. Tako je Hasan proživio najsrećniji mogući vek sve dok ga nije savladala smrt, ona što razvrgava veze i uništava radost.

„To je izvanredna priča“, kazao sam. „Za nekoga ko raspravlja o tome da li da upotrebi kapiju, teško se može naći bolji podsticaj.“

„Mudro je od tebe što pokazuješ skepsu“, rekao je Bašarat. „Alah nagrađuje one koje želi da nagradi i kori one koje želi da ukori. Kapija ne menja način na koji te on vidi.“

Klimnuo sam glavom, pomislivši da sam razumeo. „Dakle, čak i ako uspeš da izbegneš nesreće koje je tvoje starije ja doživelo, ne možeš biti siguran da te neće zadesiti druge.“

„Ne, oprostí jednom starcu zato što ne govori jasno. Upotreba kapije nije kao lutrija, gde je vrednost žetona koji odabereš svaki put drugačija. Umesto toga, upotreba kapije pre je kao ulazak tajnim prolazom u palatu, tako da udeš brže nego što bi to učinio koračajući hodnikom. Prostorija je i dalje ista, koja god vrata da iskoristiš da udeš.“

To me je iznenadilo. „Dakle, budućnost je određena? Nepromenljiva kao prošlost?“

„Kažu da kajanje i ispaštanje brišu prošlost.“

„I ja sam tako čuo, ali nisam se uverio da je tačno.“

„Žao mi je što to čujem“, kazao je Bašarat. „Mogu samo da kažem da ni budućnost nije drugačija.“

Malo sam razmislio o tome. „Dakle, ako saznaš da ćeš za dvadeset godina biti mrtav, ne možeš ništa učiniti kako bi izbegao svoju smrt?“ Klimnuo je glavom. To mi je izgledalo krajnje obeshrabrujuće, ali onda sam se zapitao ne bi li to ujedno moglo da predstavlja i garanciju. Rekao sam: „Recimo da saznaš da si živ dvadeset godina u budućnosti. To znači da te ništa ne može ubiti u sledećih dvadeset godina. Mogao bi onda da budeš bitke bez ikakve brige, zato što si siguran da ćeš preživeti.“

„To je moguće“, kazao je on. „Isto tako, moguće je da čovek koji iskoristi takvu garanciju ne zatekne svoje starije ja u životu kada prvi put upotrebi kapiju.“

„Ah“, rekao sam. „Znači li to da samo oni razboriti susreću svoje starije ja?“

„Dozvoli da ti ispričam o još jednom čoveku koji je upotrebio kapiju, pa sam zaključio je li on bio razborit ili ne.“ Bašarat mi je onda to ispričao, i ako Vaše visočanstvo tako želi, sada ću izreći i tu priповest.

PRIČA O TKAČU KOJI JE POKRAO SEBE

Bio jednom mladi tkač po imenu Adib, koji je živeo skromno od tkanja ćilima, ali je žudeo da spozna raskoš u kakvoj uživaju imućni. Kada je čuo priču o Hasanu, Adib je odmah stupio kroz kapiju godina kako bi potražio svoje starije ja, koje će, nesumnjivo, biti bogato i velikodušno kao i stariji Hasan.

Pošto je stigao u Kairo dvadeset godina kasnije, otišao je u bogatu gradsku četvrt Birkat el Fil i pitao ljude za kuću Adiba ibn Tahera. Bio je spreman da se, ukoliko sretne nekoga ko ovoga poznaje tako da primeti sličnost njihovih lica, predstavi kao Adibov sin koji je upravo stigao iz Damaska. Ali uopšte nije bio u prilici da bilo kome iznese tu priču, pošto

niko koga je pitao nije prepoznao njegovo ime. Na kraju je odlučio da se vrati u svoj stari kraj i vidi zna li iko kuda se on to odselio. Kad je došao do svoje stare ulice, zaustavio je jednog dečaka i upitao ga zna li gde se može naći čovek po imenu Adib. Dečak ga je uputio prema staroj Adibovoj kući.

„Tamo je nekada živeo“, kazao je Adib. „Gde sada stanuje?“

„Ako se juče odselio, ja ne znam za to“, rekao je dečak.

Adib nije mogao da poveruje. Zar je njegovo starije ja živelo u istoj kući i dvadeset godina kasnije? To znači da on nikada nije postao imućan, a njegovo starije ja ne bi moglo da ima nikakav savet za njega, ili makar nikakav od kojeg bi Adib imao koristi ako bi ga poslušao. Kako je njegova sudbina mogla toliko da se razlikuje od sudbine onog srećnog užara? Ponadavši se da je dečak pogrešio, Adib je sačekao ispred kuće posmatrajući.

Konačno, video je kako neki muškarac izlazi iz kuće i s velikom tugom prepoznao svoje starije ja. Starijeg Adiba je pratila neka žena, verovatno njegova supruga, ali on jedva da ju je zapazio, pošto je mogao da vidi samo sopstvenu nemoć da poboljša svoj položaj. Zurio je užasnuto u jef-tinu odeću starijeg para dok su zamicali iz vidokruga.

Vođen radoznalošću koja ljude nagoni da gledaju glave pogubljenih, Adib je prišao vratima svoje kuće. Njegov ključ je i dalje odgovarao bravi, pa je ušao. Nameštaj je bio promenjen, ali jednostavan i izlizan, a Adib je bio posramljen kada ga je video. Zar posle dvadeset godina nije mogao sebi da priušti bolje jastuke?

Hirovito, prišao je drvenoj škrinji u kojoj je inače čuvao uštedevinu, i otključao je. Podigao je poklopac i video da je škrinja puna zlatnih dinara.

Adib je bio zapanjen. Njegovo starije ja imalo je škrinju zlata, a opet je nosilo tako običnu odeću i živelo u istoj kućici dvadeset godina! Kako je samo škrt, turoban čovek njegovo starije ja, pomislio je Adib, kad ima bogatstvo a ne uživa u njemu. Adib je odavno znao da čovek ne može odneti imovinu sa sobom u grob. Zar je to bilo nešto što bi on mogao da zaboravi dok stari?

Adib je zaključio da bi takvo bogatstvo trebalo da pripada nekome ko to ceni, a to je bio on sam. Uzimanje imetka od svog starijeg ja ne bi bila

krađa, razmišljao je, zato što bi ga on sam dobio. Namaknuo je škrinju na rame, i s mnogo napora uspeo da je prenese natrag kroz kapiju godina u Kairo koji je poznavao.

Malo od novopronađenog bogatstva poverio je jednom bankaru, ali je uvek sa sobom nosio kesu tešku od zlata. Odenuo je na sebe odoru iz Damaska, papuče iz Kordobe i turban s draguljem iz Kurasanija. Zakupio je kuću u bogatom kraju, nameštenu najfinijim ćilimima i ležajevima, i zaposlio kuvara da mu priprema obilne obroke.

Onda je potražio brata žene koju je odavno izdaleka priželjkivao, žene po imenu Tahira. Njen brat je bio apotekar i Tahira mu je pomagala u radnji. Adib je povremeno kupovao poneki lek kako bi mogao da razgovara s njom. Jednom je video kako joj je skliznuo veo, pa je zapazio njene oči, tamne i lepe kao u gazele. Tahirin brat ne bi pristao da se ona uda za tkača, ali sada je Adib mogao da se predstavi kao dobra prilika.

Tahirin brat je to odobrio, a i sama Tahira dragovoljno je pristala, pošto je i ona žudela za Adibom. Adib nimalo nije štedeo na njihovoj svadbi. Unajmio je jedan od brodova zadovoljstva koji su plovili po kanalu južno od grada i priredio pir s muzičarima i igraticama, na kojem je nju predstavio s veličanstvenom bisernom ogrlicom. Proslava je bila predmet ogovaranja širom kvarta.

Adib je uživao u radosti koju je novac doneo njemu i Tahiri, i nedelju ili dve njih dvoje su živeli na najlepši mogući način. Onda se jednog dana Adib vratio kući i zatekao vrata svoje kuće razvaljena, a unutrašnjost poharanu, bez ijednog predmeta od srebra ili zlata. Prestravljeni kuvar je izašao iz skrovišta i rekao mu da su pljačkaši oveli Tahiru.

Adib se molio Alahu sve dok, iscrpljen od brige, nije zaspao. Sledećeg jutra probudilo ga je kucanje na vratima. Tamo je stajao neki neznanac. „Imam poruku za tebe“, rekao je taj čovek.

„Kakvu poruku?“, upitao je Adib.

„Žena ti je bezbedna.“

Adib je osetio kako mu strah i bes ključaju u stomaku kao crna žuč. „Kakvu otkupninu tražiš?“, upitao je.

„Deset hiljada dinara.“

„To je više od svega što imam!“, uskliknuo je Adib.

„Nemoj da se cenjkaš sa mnom“, rekao je pljačkaš. „Video sam kako trošiš novac kao što drugi rasipaju vodu.“

Adib je pao na kolena. „Bio sam raspikuća. Proroka mi, nemam toliko“, kazao je.

Pljačkaš ga je pažljivo pogledao. „Sakupi sav novac koji imaš“, rekao je, „i donesi ga sutra ovamo u isti ovaj sat. Pomislim li samo da si nešto sakrio, tvoja žena će umreti. Pomislim li da si iskren, moji ljudi će ti je vratiti.“

Adib je video da nema izbora. „Pristajem“, kazao je, i pljačkaš je otišao.

Sutradan je otišao kod bankara i podigao sav novac koji mu je preostao. Dao je to pljačkašu, koji je odmerio očajanje u Adibovim očima i bio zadovoljan. Pljačkaš je učinio kao što je obećao i Tahira je iste večeri bila vraćena.

Kada su se zagrlili, Tahira je rekla: „Nisam mogla da poverujem da ćeš toliko platiti za mene.“

„Nisam mogao da uživam u novcu bez tebe“, rekao je Adib i iznenadio se kad je shvatio da je to istina. „Ali sada žalim zbog toga što ne mogu da ti kupim ono što zaslužuješ.“

„Ne treba nikad više ništa da mi kupiš“, rekla je ona.

Adib je pognuo glavu. „Osećam se kao da sam kažnjen za svoja nepočinstva.“

„Kakva nepočinstva?“, upitala je Tahira, ali Adib je na to oćutao. „Nisam te ovo ranije pitala“, kazala je. „Ali znam da nisi nasledio sav novac koji si stekao. Reci mi, da li si ga ukrao?“

„Ne“, rekao je Adib, nespreman da prizna istinu ni njoj ni sebi. „Taj novac mi je dat.“

„Zajam, onda?“

„Ne, ne mora da bude vraćen.“

„I ti ne želiš to da vratiš?“ Tahira je bila preneražena. „Znači, zadovoljićeš se time što je taj drugi čovek platio naše venčanje? Što je on platio otkupninu za mene?“ Činilo se da je na ivici suza. „Jesam li onda ja tvoja žena, ili žena tog drugog čoveka?“

„Ti si moja žena“, kazao je on.

„Kako mogu to da budem kad svoj život dugujem drugom?“

„Ne želim da sumnjaš u moju ljubav“, rekao je Adib. „Kunem ti se da ću vratiti taj novac, do poslednjeg dirhama.“

I tako su se Adib i Tahira preselili natrag u Adibovu staru kuću i počeli da štede novac. Oboje su se zaposlili kod Tahirinog brata apotekara, i kada je ovaj konačno počeo da snabdeva bogate mirisima, Adib i Tahira su preuzeli posao prodaje lekova bolesnima. Dobro su živeli od toga, ali su trošili što su manje mogli, živeli skromno i popravljali oštećeni nameštaj umesto da kupuju nov. Godinama, Adib se osmehivao kad god bi ubacio novčić u škrinju, govoreći Tahiri da ga to podseća na to koliko mu ona vredi. Govorio je da čak i kada bi škrinja bila puna, to ne bi bilo dovoljno.

Ali nije bilo lako napuniti škrinju dodajući samo po nekoliko novčića odjednom, i tako se ono što je počelo kao štedljivost postepeno pretvorilo u škrtost, a razboritost je zamenio tvrdičluk. Još gore, Adibova i Tahirina međusobna privrženost s vremenom je izbledela, i počeli su da se glože zbog novca koji nisu mogli da troše.

Tako su prolazile godine i Adib je ostario, čekajući na to kada će mu drugi put zlato biti oduzeto.

„Baš neobična i tužna priča“, rekao sam ja.

„Zaista“, kazao je Bašarat. „Šta misliš, da li je Adib postupio razborito?“

Oklevao sam pre nego što sam progovorio. „Nije moje da o njemu sudim“, rekao sam. „On mora da živi s posledicama svojih postupaka, baš kao što ja moram da živim s posledicama svojih.“ Načas sam počutao, i onda rekao: „Divim se Adibovoj iskrenosti, kad ti je već ispričao sve ono što je uradio.“

„Ah, ali Adib mi nije to ispričao kao mladić“, rekao je Bašarat. „Pošto je izašao kroz kapiju noseći škrinju, nisam ga video sledećih dvadeset godina. Adib je bio mnogo stariji čovek kada mi je ponovo došao u posetu. Vratio se kući i video da mu škrinje nema, i spoznaja da je sebi vratio dug nagnala ga je da pomisli da može da mi ispriča šta se dogodilo.“

„Zaista? Je li i stariji Hasan iz tvoje priče došao da te poseti?“

„Ne, Hasanovu priču sam čuo od njegovog mlađeg ja. Stariji Hasan se nikada nije vratio u moju radnju, ali sam umesto njega imao drugog

posetioca koji mi je o Hasanu ispričao ono što on sam nikada nije mogao da mi kaže.“ I onda mi je Bašarat ispričavao priču tog posetioca, a ja ću je sada izreći ako Vaše visočanstvo to želi.

PRIČA O ŽENI I NJENOM LJUBAVNIKU

Ranija je mnogo godina bila udata za Hasana, i živeli su veoma srećno. Jednog dana videla je kako njen muž obeduje s mladićem koji je bio pljunuti Hasan iz vremena kada se tek udala za njega. Toliko je bila zapanjena da se jedva uzdržala da se ne umeša u njihov razgovor.

Kada je mladić otišao, zatražila je da joj Hasan kaže ko je to bio, i Hasan joj je ispričao neverovatnu priču.

„Da li si mu kazao za mene?“, upitala je. „Da li si znao šta nas čeka kada smo se prvi put sreli?“

„Znao sam da ću se oženiti tobom istog trena kada sam te video“, rekao je Hasan osmehujući se, „ali ne zbog toga što mi je iko to rekao. Ženo, ne bi valjda želela da mu pokvariš taj trenutak?“

I tako Ranija nije razgovarala s muževljevim mlađim ja, već je samo prisluškivala njihov razgovor i krišom ga posmatrala. Bilo joj je ubrzavalo zbog njegovog mladanog lica; ponekad nas sećanja varaju svojom slaću, ali dok je gledala dvojicu muškaraca kako sede jedan spram drugog, videla je svu punoću mladićeve lepote bez preterivanja. Noću je ležala budna i razmišljala o tome.

Nekoliko dana pošto se Hasan oprostio sa svojim mlađim ja, otišao je iz Kaira kako bi sklopio pogodbu s jednim trgovcem u Damasku.

U njegovom odsustvu Ranija je pronašla radnju koju joj je Hasan opisao i stupila kroz kapiju godina u Kairo svoje mladosti.

Setila se gde je on tada živeo, tako da joj je bilo lako da pronađe mladog Hasana i prati ga. Dok ga je posmatrala, osetila je požudu jaču od one koju je godinama gajila prema starijem Hasanu, toliko su živa bila njena sećanja na to kako su u mladosti vodili ljubav. Ona je oduvek bila verna i odana žena, ali ovo je bila prilika koja se nikada više neće ukazati. Odlučivši da postupi kako joj je žudnja nalagala, Ranija je zakupila jednu kuću, i u danima koji su usledili kupila za nju nameštaj.

Kada je kuća bila spremna, krišom je pratila Hasana i pokušavala da prikupe dovoljno smelosti da mu pride. Na juvelirskoj pijaci, gledala je kako on prilazi jednom draguljaru, pokazuje mu ogrlicu s deset dragulja, i pita ga koliko bi ovaj za nju platio. Ranija je u njoj prepoznala ogrlicu koju joj je Hasan dao u danima posle njihovog venčanja; nije znala da je on nekada pokušao da je proda. Stajala je malo podalje i slušala, tobože razgledajući prstenje.

„Donesi je sutra i platiću ti hiljadu dinara“, kazao je draguljar. Mladi Hasan se saglasio s tom cenom i otišao.

Dok je gledala kako on odlazi, Ranija je u blizini čula razgovor dva muškarca:

„Jesi li video tu ogrlicu? Ona je jedna od naših.“

„Da li si siguran u to?“, upitao je drugi.

„Jesam. To je skot koji je iskopao našu škrinju.“

„Prijavimo to našem vodi. Kad ovaj bude prodao ogrlicu, uzećemo mu novac, i više od toga.“

Njih dvojica su otišli ne primetivši Raniju, koja je stajala zahuktalog srca ali nepomičnog tela, kao srna posle prolaska tigra. Shvatila je da je blago koje je Hasan iskopao sigurno pripadalo bandi razbojnika, a ova dvojica su bili pripadnici te bande. Sada su motrili na juvelire u Kairu kako bi prepoznali osobu koja im je odnela plen.

Ranija je znala, pošto je i dalje imala ogrlicu, da mladi Hasan nije mogao da je proda. Takođe je znala da lopovi nisu mogli da ubiju Hasana. Ali Alah svakako nije želeo da ona ništa ne preduzme. Alah ju je svakako doveo ovamo da bi mogao da je iskoristi kao oruđe.

Ranija se uputila do kapije godina, stupila kroz nju vrativši se u sopstvene dane, i kod kuće pronašla ogrlicu u kutiji za nakit. Onda je opet upotrebila kapiju godina, ali umesto da u nju uđe s leve strane, ušla je s desne kako bi posetila Kairo dvadeset godina kasnije. Tamo je potražila svoje starije ja, sada ostarelu ženu. Starija Ranija ju je toplo dočekala i izvadila ogrlicu iz svoje kutije za nakit. Dve žene su onda uvežbale postupak kojim će pomoći mladom Hasanu.

Sutradan, dva lopova su se vratila s trećim muškarcem, koji je, kako je Ranija pretpostavljala, bio njihov vođa. Svi su posmatrali kako Hasan pokazuje ogrlicu draguljaru.

Dok ju je draguljar zagledao, Ranija je prišla i rekla: „Kakva slučajnost! Draguljaru, i ja želim da prodam baš takvu ogrlicu.“ Izvadila je ogrlicu iz kese koju je nosila sa sobom.

„Neverovatno“, rekao je draguljar. „Nikada nisam video dve ogrlice toliko nalik jedna drugoj.“

Tada je prišla ostarela Ranija. „Šta ja to vidim? Sigurno me oči varaju!“ I s tim rečima izvadila treću istovetnu ogrlicu. „Prodavac mi je ovo prodao s obećanjem da je jedinstvena. Sad se vidi kakav je lažov bio.“

„Možda bi trebalo da mu je vratiš“, kazala je Ranija.

„To zavisi“, rekla je ostarela Ranija. Upitala je Hasana: „Koliko on plaća za nju?“

„Hiljadu dinara“, rekao je Hasan, zbunjen.

„Stvarno! Draguljaru, da li bi onda kupio i ovu?“

„Moram ponovo razmisliti o svojoj ponudi“, kazao je draguljar.

Dok su se Hasan i ostarela Ranija cenjkali s draguljarem, Ranija je ustuknula taman toliko da čuje kako voda kori ostale lopove. „Budale jedne“, rekao je on. „Ovo je neka obična ogrlica. Da je po vašem, pobili bismo polovinu juvelira u Kairu i navukli stražu na sebe.“ Pljesnuo je obojicu po glavi i odveo ih odatle.

Ranija je ponovo obratila pažnju na draguljara koji je povukao svoju ponudu za kupovinu Hasanove ogrlice. Starija Ranija je rekla: „U redu. Ja ću pokušati da je vratim čoveku koji mi je ogrlicu prodao.“ Dok je starija žena odlazila, Ranija je videla kako se osmehuje ispod vela.

Ranija se okrenula Hasanu. „Izgleda da ni ti ni ja danas nećemo prodati ogrlicu.“

„Onda nekog drugog dana, možda“, rekao je Hasan.

„Ja ću svoju odneti kući, na sigurno“, kazala je Ranija. „Hoćeš li da me otpratiš?“

Hasan je pristao i otpratio Raniju do kuće koju je zakupila. Onda ga je ona pozvala unutra i ponudila ga vinom, a kada su oboje bili pripiti, povelala ga je u svoju ložnicu. Prekrila je prozore teškim zavesama i utrnula sve lampe tako da je soba bila mračna kao noć. Tek tada je skinula veo i povelala ga u postelju.

Ranija je bila sva ustreptala od iščekivanja tog trenutka, pa se iznenadila kada je ustanovila da su Hasanovi pokreti nespretni i trapavi. Jasno je

pamtila njihovu prvu bračnu noć; on je bio siguran, a od njegovog dodira gubila je dah. Znala je da Hasanov prvi susret s mladom Ranijom nije daleko, i na trenutak nije razumela kako je ovaj neuki momak mogao tako brzo da se promeni. A onda joj je odgovor, naravno, jasno sinuo.

I tako se mnogo dana svakog popodneva Ranija sastajala s Hasanom u kući koju je zakupila i podučavala ga umeću ljubavi, a pritom je pokazivala kako su, kao što se često kaže, žene najčudesnija Alahova tvorevina. Govorila mu je: „Zadovoljstvo koje pružaš vraća ti se zadovoljstvom koje primaš“, i u sebi se osmehivala na pomisao koliko su njene reči istinite. Ubrzo, stekao je veštinu koju je pamtila, a ona je u toj veštini uživala mnogo više nego kada je bila devojka.

Onda je isuviše brzo nastupio dan kada je Ranija rekla mladom Hasanu da je kucnuo čas njenog odlaska. On je znao da ne treba da navaljuje s pitanjima o razlozima odlaska, ali je upitao da li će se možda ikada ponovo videti. Nežno mu je rekla ne. Onda je prodala nameštaj vlasniku kuće i vratila se kroz kapiju godina u Kairo sopstvenog vremena.

Kad se stariji Hasan vratio s putovanja u Damask, Ranija ga je čekala kod kuće. Toplo ga je dočekala, ali je svoje tajne zadržala za sebe.

Bio sam izgubljen u mislima kada je Bašarat dovršio tu priču, sve dok nije rekao: „Vidim da te je ova pripovest zainteresovala onako kako ostale nisu.“

„Dobro vidiš“, priznao sam. „Sad shvatam da, premda je prošlost nepromenljiva, čovek može da se sretne s neočekivanim kada je poseti.“

„Zaista. Da li sada razumeš zašto velim da su budućnost i prošlost jedno te isto? Ne možemo promeniti ni jedno ni drugo, ali oboje možemo bolje da razumemo.“

„Shvatam; otvorio si mi oči, i sada želim da upotrebim kapiju godina. Koliko tražiš za to?“

Odmahnuo je glavom. „Ja ne prodajem prolazak kroz kapiju“, kazao je. „Alah dovodi koga poželi u moju radnju, a meni je dovoljno što sam oruđe njegove volje.“

Da je posredi bio neko drugi, ja bih u njegovim rečima prepoznao taktiku pregovaranja, ali posle svega što mi je Bašarat rekao, znao sam da je

iskren. „Tvoja velikodušnost je bezgranična koliko i tvoja učenost“, rekao sam i naklonio se. „Bude li ti ikad zatrebala usluga jednog trgovca tkaničarima, molim te da me posetiš.“

„Hvala ti. Porazgovarajmo sada o tvom putovanju. Moramo razmotriti neke stvari pre nego što posetiš Bagdad dvadeset godina u budućnosti.“

„Ne želim da posetim budućnost“, rekao sam mu. „Stupio bih u drugom smeru, da ponovo posetim svoju mladost.“

„Ah, najdublje se izvinjavam. Ova kapija te neće odvesti tamo. Vidiš, ovu sam kapiju napravio pre samo nedelju dana. Pre dvadeset godina ovde nije bilo prolaza kroz koji bi stupio.“

Bio sam toliko užasnut da sam morao zvučati kao napušteno dete. Rekao sam: „Ali kuda onda vodi druga strana kapije?“ i obišao oko kružnog prolaza da bih ga pogledao sa suprotne strane.

Bašarat je okružio oko prolaza kako bi stao kraj mene. Pogled kroz kapiju izgledao je istovetno kao i sve izvan nje, ali kada je on pružio ruku da posegne kroz nju, ona se zaustavila kao da se sudarila s nevidljivim zidom. Pogledao sam pobliže i primetio bronzanu lampu na stolu. Njen plamen se nije lelujavao, već je izgledao nepomično i fiksirano kao da je prostorija uronjena u najbistriji mogući ćilibar.

„Ovde vidiš prostoriju kakva je bila prošle nedelje“, rekao je Bašarat. „Za dvadesetak godina, ova leva strana kapije dozvolice da se tu ude i omogućice ljudima da prođu s ove strane i posete svoju prošlost. Ili“, rekao je, povevši me natrag do strane prolaza koju mi je najpre pokazao, „možemo da uđemo sada s desne strane i sami ih posetimo. Ali bojim se da ova kapija nikad neće dozvoliti posete danima tvoje mladosti.“

„A kapija godina koju si imao u Kairu?“, upitao sam ja.

Klimnuo je glavom. „Ta kapija još stoji. Tu radnju sada vodi moj sin.“

„Dakle, mogao bih da oputujem u Kairo i upotrebim kapiju kako bih posetio Kairo pre dvadeset godina. Odatle bih mogao da se vratim u Bagdad.“

„Da, mogao bi tako da putuješ ukoliko želiš.“

„Želim“, kazao sam. „Hoćeš li mi reći kako da pronađem tvoju radnju u Kairu?“

„Moramo najpre porazgovarati o nečemu“, rekao je Bašarat. „Neću da te pitam za namere, i zadovoljiću se time da sačekam dok ne budeš

spreman da mi ih izneseš. Ali podsetio bih te da ono što je stvoreno ne može biti poništeno.“

„Znam“, kazao sam.

„I da ne možeš izbeći iskušenja koja su ti dodeljena. Moraš da prihvatiš ono što ti Alah daje.“

„Podsećam sebe na to svakog dana svog života.“

„Onda će mi biti čast da ti pomognem kako god budem mogao“, rekao je on.

Uzeo je malo papira i pero s mastionicom, i počeo da piše. „Napisaću pismo koje će ti pomoći na putovanju.“ Presavio je pismo, nakapao malo voska sveće preko ivice i otisnuo svoj prsten u tome. „Kada dođeš u Kairo, daj ovo mom sinu, i on će ti dozvoliti da tamo prođeš kroz kapiju godina.“

Trgovac kao što sam ja mora biti vičan izrazima zahvalnosti, ali ja nikada nikome nisam tako zdušno zahvaljivao kao Bašaratu, i svaka mi je reč iz srca potekla. On mi je rekao kako da pronađem njegovu radnju u Kairu, i ja sam ga uveravao da ću mu sve ispričati kad se budem vratio. Dok sam se pripremao da odem iz njegove prodavnice, nešto mi je palo na pamet. „Pošto se kapija godina koju ovde imaš otvara ka budućnosti, uveren si da će kapija i ova prodavnica i dalje ovde stajati za dvadeset ili više godina.“

„Da, tako je“, rekao je Bašarat.

Zaustio sam da ga upitam je li sreo svoje starije ja, ali sam se naglo predomislio. Ako odgovor bude ne, to će svakako biti zato što je njegovo starije ja mrtvo, pa ću ga ja tako pitati zna li dan svoje smrti. Ko sam ja da postavljam takva pitanja kada mi taj čovek čini uslugu ne pitajući me za namere? Video sam po njegovom izrazu da tačno zna šta sam smerao da pitam, i ja sam pognuo glavu u skrušenom izvinjenju. Klimnuo je glavom i tako mi pokazao da prihvata izvinjenje, a ja sam se vratio kući kako bih sve pripremio.

Karavanu je trebalo dva meseca da stigne do Kaira. Kad je posredi ono što mi je zaokupljalo misli tokom putovanja, Vaše visočanstvo, sada vam govorim ono što nisam rekao Bašaratu. Bio sam oženjen pre dvadeset godina ženom po imenu Nadija. Telo joj se njihalo graciozno kao grana vrbe, a lice joj je bilo ljupko kao mesec, ali moje je srce zaokupila njena mila i blaga narav. Tek što sam počeo da se bavim pozivom trgovca kad smo se venčali, nismo bili bogati, ali ništa nam nije nedostajalo.

Bili smo u braku tek godinu dana kada sam morao da otputujem u Basru na sastanak s kapetanom jedne lađe. Imao sam priliku da zaradim na trgovini robljem, ali Nadija se nije slagala s tim. Podsetio sam je da Kuran ne brani posedovanje robova sve dok se čovek prema njima ophodi dobro, te da ih je čak i prorok imao nekoliko. Ali ona je rekla da ja nika-ko ne mogu da znam hoće li se moji kupci dobro ophoditi prema svojim robovima, i da je bolje prodavati robu nego ljude.

U jutro mog polaska, Nadija i ja smo se posvađali. Ja sam govorio grubo, koristio reči kojih se danas stidim kad ih se setim, i molim Vaše visočanstvo da mi oprostí što ih ovde neću ponoviti. Otišao sam u gnevu, i nikada je više nisam video. Teško je povređena kada se srušio zid jedne džamije, nekoliko dana posle mog odlaska. Odneli su je u *bimaristan*, ali lekari nisu mogli da je spasu i ubrzo je umrla. Za njenu smrt sam saznao tek nedelju dana kasnije, kada sam se vratio, i bilo je to za mene kao da sam je rođenom rukom ubio.

Mogu li paklene muke biti gore od onoga što sam pretrpeo u danima koji su usledili? Činilo mi se izglednim da ću to saznati, toliko me je bli- zu smrti odveo moj jad. I taj doživljaj svakako mora biti sličan, jer poput paklene vatre, tuga gori ali ne spaljuje; umesto toga, samo čini srce ranji- vim za nove patnje.

Konačno, period moje ožalošćenosti se okončao i ostao sam prazan, čovek nalik na mešinu od kože bez ičeg unutra. Oslobodio sam robove koje sam kupio i postao trgovac tkaninama. Tokom godina sam se obo- gatio, ali se nikada više nisam ženio. Neki ljudi s kojima sam poslovao pokušavali su da me spoje sa svojom sestrom ili kćerkom, govoreći kako ženina ljubav može čoveka da natera da zaboravi na patnje. Možda su u pravu, ali ona ne može da natera čoveka da zaboravi na bol koji je naneo drugome. Kad god bih zamislio da se ženim nekom drugom, setio bih se povređenog izraza u Nadijinim očima kad sam je poslednji put video i moje srce bi ostalo zatvoreno za ostale.

Razgovarao sam s jednim mulom o onome šta sam učinio, i on mi je rekao da kajanje i ispaštanje brišu prošlost. Ja sam se pokajao i ispaštao koliko god sam umeo; dvadeset godina sam živeo kao častan čovek, molio se, postio i pomagao onima s manje sreće nego ja, bio na hodočašću u

Meki, a krivica me je i dalje proganjala. Alah sve prašta, tako da sam znao da je greška u meni.

Da me je Bašarat pitao, ne bih umeo da mu kažem šta sam se nadao da ću postići. Iz njegovih priča bilo je jasno da ne mogu da promenim ono što znam da se dogodilo. Niko nije sprečio moje mlade ja da se svada s Nadijom tokom našeg poslednjeg razgovora. Ali priča o Raniji, koja je ležala skrivena unutar priče o Hasanovom životu a da ovaj to nije ni znao, davala mi je malo nade: možda ću moći da odigram nekakvu ulogu u događajima dok je moje mlade ja na poslovnom putovanju.

Da li je bilo moguće da je došlo do greške i da je moja Nadija preživela? Možda je to telo neke druge žene bilo umotano u pokrov i sahranjeno dok sam ja bio odsutan. Možda ću moći da izbavim Nadiju i vratim je sa sobom u Bagdad iz mog vremena. Znao sam da je to ludost; iskusni ljudi kažu: „Četiri stvari nikad se ne vrate: izgovorena reč, odapeta strela, proživljeno vreme i propuštena prilika“, i razumeo sam istinu u tim rečima bolje od većine. A opet sam se usudio da se nadam u to da je Alah procenio kako je mojih dvadeset godina ispaštanja dovoljno i sada mi pruža priliku da povratim ono što sam izgubio.

Putovanje karavanom bilo je dosadno, i posle šezdeset osvita i tri stotine molitvi, došao sam u Kairo. Tamo sam morao da tragam po gradskim ulicama, koje su zbunjujući lavirint u poređenju sa skladnim uređenjem Grada mira. Došao sam do Bajn el Kvasrajna, glavne ulice koja se pruža kroz kairsku četvrt Fatimid. Odatle sam pronašao ulicu u kojoj se nalazila Bašaratova radnja.

Rekao sam prodavcu da sam razgovarao s njegovim ocem u Bagdadu i dao mu pismo koje mi je Bašarat poverio. Kada je pročitao pismo, poveo me je u zadnju prostoriju, u čijem je središtu stajala druga kapija godina, i pokazao mi da prođem kroz nju s leve strane.

Dok sam stajao ispred ogromnog metalnog kruga, osećao sam jezu i prekorevao sebe zbog sopstvenog straha. S dubokim uzdahom kročio sam kroz prolaz i obreo se u istoj prostoriji s različitim nameštajem. Da nije bilo toga, ne bih primetio nikakvu razliku između kapije i običnih vrata. Onda sam shvatio da je jeza koju sam osetio jednostavno bila izazvana hladnoćom vazduha u toj prostoriji, jer dan ovde nije bio jednako vreo

kao dan kada sam pošao. Osećao sam njegov topao lahor na leđima, kako prolazi kroz kapiju kao uzdah.

Prodavac je pošao za mnom i uzviknuo: „Oče, imaš posetioca.“

U prostoriju je ušao muškarac, niko drugi do Bašarat, dvadeset godina mlađi nego kada sam ga video u Bagdadu. „Dobro došao, gospodaru“, rekao je on. „Ja sam Bašarat.“

„Ne prepoznaješ me?“, upitao sam.

„Ne, ti si se sigurno sreo s mojim starijim ja. Za mene je ovo naš prvi susret, ali biće mi čast da ti pomognem.“

Vaše visočanstvo, kao što i priliči ovoj hronici mojih nedostataka, moram priznati da, onako obuzet sopstvenim jadima tokom putovanja iz Bagdada, nisam ranije shvatio da me je Bašarat verovatno prepoznao čim sam mu ušao u radnju. Još dok sam se divio njegovoj klepsidri i bronza-
nom slavuju, on je znao da ću otputovati u Kairo, i verovatno je znao i da li sam ostvario svoj cilj ili ne.

Ovaj Bašarat s kojim sam sada razgovarao nije znao ništa od svega toga. „Dvostruko sam ti zahvalan za ljubaznost, gospodine“, kazao sam. „Zovem se Fuvad ibn Abas, i tek što sam stigao iz Bagdada.“

Bašaratov sin je otišao, a Bašarat i ja smo razgovarali; pitao sam ga za dan i mesec, uverivši se da imam dovoljno vremena da otputujem natrag u Grad mira, i obećao mu da ću mu sve ispričati kada se vratim. Njegovo mlađe ja bilo je jednako milostivo kao i starije. „Jedva čekam da razgovaram s tobom kad se budeš vratio, i da ti ponovo pomognem dvadeset godina u budućnosti“, rekao je on.

Zbog njegovih reči načas sam začutao. „Jesi li smerao da otvoriš radnju u Bagdadu pre ovog dana?“

„Zašto to pitaš?“

„Čudio sam se slučajnosti našeg susreta u Bagdadu taman u vreme da doputujem ovamo, upotrebim kapiju, i otputujem natrag. Ali sada pomišljam da to možda i nije nikakva slučajnost. Da li je moj današnji dolazak ovamo razlog za tvoje preseljenje u Bagdad dvadeset godina kasnije?“

Bašarat se osmehnuo. „Slučajnost i namera su dve strane iste tapiserije, gospodaru. Možda ti je prijatnije da gledaš u jednu od njih, ali ne možeš reći da je jedna istinita a druga lažna.“

„Sada si mi, kao i obično, dao mnogo tema za razmišljanje“, kazao sam.

Zahvalio sam mu i oprostio se s njim. Dok sam izlazio iz njegove radnje, prošao sam kraj žene koja je u nju ulazila prilično žurno. Čuo sam kako je Bašarat pozdravlja kao Raniju i stao iznenađen.

Tik ispred vrata, čuo sam kako žena kaže: „Imam ogrlicu. Nadam se da je moje starije ja nije izgubilo.“

„Siguran sam da ćeš je čuvati na sigurnom, u iščekivanju sopstvene posete“, rekao je Bašarat.

Shvatio sam da je to Ranija iz priče koju mi je Bašarat ispričao. Pošla je po svoje starije ja kako bi se zajedno vratile u dane njihove mladosti, zbunile lopove dvema istim ogrlicama i spasle svog muža. Načas nisam bio siguran da li je to java ili san, zato što sam se osećao kao da sam stupio u bajku, i pomisao da bih mogao da razgovaram s njenim akterima i učestvujem u njenim događajima izazivala je u meni vrtoglavicu. Bio sam u iskušenju da progovorim i vidim da li bih mogao da odigram neku skrivenu ulogu u toj priči, ali onda sam se setio da mi je cilj bio da odigram skrivenu ulogu u sopstvenoj priči. I tako sam otišao bez reči i pošao da ugovorim putovanje karavanom.

Govori se, Vaše visočanstvo, da se sudba smeje ljudskim planovima. Isprva se činilo da niko nije srećniji od mene, jer je karavan za Bagdad polazio za mesec dana, i ja sam mogao da mu se pridružim. U nedeljama koje su usledile počeo sam da kunem svoju sreću, jer je putovanje karavana bilo praćeno kašnjenjima. Bunari u gradiću nedaleko od Kaira bili su suvi, pa su morali da pošalju ekspediciju u potragu za vodom. U jednom drugom selu, vojnici koji su štitili karavan dobili su dizenteriju, i morali smo nedeljama da čekamo na njihov oporavak. Sa svakim kašnjenjem, revidirao sam procenu o tome kada ćemo stići u Bagdad i bio sve nespokojniji.

Onda su došle peščane oluje, koje su ličile na Alahovo upozorenje i uistinu me nagnale da posumnjam u mudrost svojih postupaka. Sreća nas je poslužila da počinemo u karavansaraju zapadno od Kufe kada su peščane oluje najpre udarile, ali boravak nam je bio produžen iz dana u nedelje kako su se, iznova i iznova, nebesa razvedravala samo da bi se ponovo namrgodila čim su kamile bile ponovo natovarene. Dan Nađijine nesreće brzo se primicao, i ja sam bio sve očajniji.

Naizmenično sam ubeđivao goniče karavana u pokušaju da jednoga od njih unajmim da me povede napred samog, ali nikoga nisam uspeo da ubedim. Konačno sam pronašao jednog spremnog da mi proda kamilu po ceni koja bi u običnim okolnostima bila izuzetno visoka, ali ja sam bio i te kako voljan da je platim. Tada sam se zaputio dalje sâm.

Nimalo vas neće iznenaditi to što sam vrlo malo napredovao po oluji, ali kad su vetrovi minuli, odmah sam krenuo brzim korakom. Međutim, bez vojnika koji su pratili karavan, bio sam laka meta za bandite, i naravno, zaustavili su me posle dva dana jahanja. Uzeli su mi novac i kamilu koju sam kupio, ali su mi poštedeli život, da li iz sažaljenja ili zato što im se nije dalo da me ubiju, ne znam. Krenuo sam peške natrag da se ponovo pridružim karavanu, ali sada su me nebesa mučila odsustvom oblaka i goreo sam od vrućine. Kada me je karavan pronašao, jezik mi je bio otečen, a usne ispucale kao blato ispečeno pod suncem. Posle toga nije mi bilo druge do da pratim karavan njegovim uobičajenim korakom.

Kao latice koje otpadaju jedna po jedna s ruže što kopni, nadanja su mi se iz dana u dan smanjivala. Kada je karavan došao do Grada mira, znao sam da je prekasno, ali istog trena kad smo projahali kroz gradsku kapiju, upitao sam stražare da li su čuli da se srušila neka džamija. Prvi stražar je rekao da nije, i u trenu sam se usudio da se ponadam kako sam pogrešno upamtio datum nesreće, te sam zapravo stigao na vreme.

Tada mi je drugi stražar rekao da se juče zaista srušila jedna džamija u četvrti Kark. Njegove reči posekle su me silno kao dželatova sekira. Toliko sam daleko proputovao, samo da bih drugi put čuo najgoru vest u životu.

Otišao sam do džamije i video gomile opeka tamo gde je nekada bio zid. Bio je to prizor koji mi je pohodio snove dvadeset godina, ali sada je slika bila tu i pošto sam otvorio oči, toliko jasna i oštra da nisam to mogao da izdržim. Okrenuo sam se i pošao bez cilja, slep za sve oko mene, sve dok se nisam obreo pred svojom starom kućom, onom u kojoj smo Nađija i ja živeli. Stajao sam na ulici ispred nje, ispunjen sećanjima i bolom.

Ne znam koliko je vremena prošlo pre nego što sam postao svestan da mi je prišla neka devojka. „Gospodaru“, kazala je, „tražim kuću Fuvada ibn Abasa.“

„Pronašla si je“, rekao sam.

„Da li ste vi Fuvad ibn Abas, gospodaru?“

„Jesam, i molim te i preklinjem da me ostaviš na miru.“

„Gospodaru, ja vas molim za oprostaj. Zovem se Majmuna i pomažem lekarima u *bimaristanu*. Starala sam se o vašoj ženi pre nego što je umrla.“

Okrenuo sam se da je pogledam. „Ti si negovala Nadiju?“

„Jesam, gospodaru. Zaklela me je da vam donesem njenu poruku.“

„Kakvu poruku?“

„Htela je da vam kažem kako su njene poslednje misli bile upućene vama. Htela je da vam kažem da, premda joj je život bio kratak, vreme koje je s vama provela učinilo ga je srećnim.“

Videla je kako mi suze liju niz obraze i rekla: „Oprostite ako vam moje reči nanose bol, gospodaru.“

„Nema tu šta da se oprost, dete. Da mi je samo da imam čime da ti platim koliko mi ta poruka vredi, jer i čitav vek zahvaljivanja opet bi me ostavio tvojim dužnikom.“

„Jad ne nosi nikakav dug“, kazala je. „Mir s vama, gospodaru.“

„Mir s tobom“, rekao sam ja.

Otišla je, a ja sam satima lutao ulicama, u suzama olakšanja. Sve to vreme mislio sam na istinu u Bašaratovim rečima: prošlost i budućnost su jedno te isto, i ne možemo promeniti ni jedno ni drugo, već ih samo možemo bolje spoznati. Moje putovanje u prošlost ništa nije promenilo, ali ono što sam saznao promenilo je sve, i razumeo sam da drugačije nije ni moglo da bude. Ako je naš život priča koju Alah pripoveda, onda smo ujedno i njena publika i akteri, i življenjem tih priča mi učimo lekcije iz njih.

Pala je noć, i tada su me gradski stražari pronašli kako tumaram ulicama posle dozvoljenog sata u prašnjavao odeći, i pitali me ko sam. Rekao sam im kako se zovem i gde živim, a stražari su me odveli kod mojih suseda da vide poznaju li me, ali oni me nisu prepoznali, tako da su me odveli u apsanu.

Ispricao sam kapetanu straže svoju priču i ona mu je bila zabavna, ali nije u nju poverovao, jer uostalom, ko bi? Onda sam se setio nekih vesti iz svog vremena tugovanja pre dvadeset godina i kazao mu kako će se unuk Vašeg visočanstva roditi kao albin. Nekoliko dana kasnije, vest

o tom detetu dospela je do kapetana, i on me je odveo upravniku četvrti. Kada je upravnik čuo moju priču, doveo me je amo u palatu, i kad je vaš gospodar komornik čuo moju priču, zauzvrat me je doveo ovde u prestonu dvoranu, tako da sam dobio tu beskrajnu povlasticu da je ispričam i Vašem visočanstvu.

Sada je moja priča sustigla moj život, i oboje je isprepletено jedno oko drugog, a od Vašeg visočanstva zavisi kojim će putem oni dalje krenuti. Ja znam mnoge stvari koje će se dogoditi ovde u Bagdadu u sledećih dvadeset godina, ali ne znam ništa o onome što me sada čeka. Nemam novca da se vratim do Kaira i tamošnje kapije godina, a opet sebe ubrajam u srećnike van svake mere, jer mi je pružena prilika da ponovo posetim greške koje sam činio u prošlosti, i saznam kakve sve meleme Alah ima za nas. Bila bi mi čast da ispričam sve što znam o budućnosti ako Vaše visočanstvo smatra da je to razborito pitati, ali što se mene samog tiče, najdragocenije znanje koje imam jeste sledeće:

Ništa ne može izbrisati prošlost. Postoji kajanje, postoji ispaštanje, i postoji oprost. To je sve, ali je dovoljno.